

Krzysztof Knoppek, Tomasz Grzybkowski

Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 1999 r.

Palestra 46/1-2(529-530), 238-242

2002

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 1999 r.

II CKN 750/98*

Teza głosowanego postanowienia brzmi:

W sprawie zniesienia współwłasności nie jest dopuszczalne wydanie postanowienia wstępnego, określającego sposób zniesienia współwłasności.

Już na wstępie należy zaznaczyć, że głosowane orzeczenie SN zasługuje na pełną aprobatę, przy czym celowe byłoby wzbogacenie go o dodatkową argumentację oraz zaprowadzenie pewnego porządku teoretycznego i pojęciowego.

Głosowane postanowienie dotyczy budzącego cały czas spory – także w judykaturze – zagadnienia dopuszczalności wydawania na podstawie art. 318 k.p.c. postanowień wstępnych w postępowaniu nieprocesowym. Związane jest to również z problemem orzekania w postępowaniu nieprocesowym przy pomocy tych postanowień wstępnych, które są w tym postępowaniu wyraźnie ustanowione – art. 567 § 2, art. 618 § 1 i art. 685 k.p.c.

Długa jest lista orzeczeń Sądu Najwyższego dotyczących wyżej zasygnalizowanych problemów (odnoszących się także do możliwości wydawania postanowień częściowych w postępowaniu nieprocesowym)¹.

Z orzeczeń tych wynika, że Sąd Najwyższy dostrzega możliwość odpowiedniego stosowania w postępowaniu nieprocesowym art. 318 k.p.c. (poprzez art. 13 § 2), aczkolwiek w zasadzie nie podaje żadnego konkretnego przykładu takiego problemu prawnego, który mógłby zostać w sprawie nieprocesowej rozstrzygnięty postanowieniem wstępnym wydanym w oparciu o art. 318 k.p.c.

Także i doktryna stoi na stanowisku, że dopuszczalne jest stosowanie art. 318 k.p.c. odpowiednio w postępowaniu nieprocesowym, ale tylko w sprawach, w których rozpoznawane jest żądanie zasądzenia świadczenia bądź ustalenia prawa². W szczególności jednak ta zgodność poglądów się kończy, gdyż np. w odmienny sposób

* OSNC 2000 z. 6, poz. 107

próbowano w nauce rozstrzygnąć możliwość wydania postanowienia wstępnego w sprawach o zniesienie współwłasności co do wzajemnych roszczeń współwłaścicieli z tytułu posiadania rzeczy, lub możliwość uznania spadkobiercy za niegodnego dziedziczenia w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku.

Sąd Najwyższy w glosowanym orzeczeniu pomimo prawidłowego rozstrzygnięcia nie dokonał ważnego i porządkującego terminologicznie rozróżnienia dwóch całkowicie odrębnych grup postanowień wstępnych występujących w postępowaniu nieprocesowym. Pierwsza grupa to te postanowienia wstępne, które tak nazywa ustawodawca w przepisach postępowania nieprocesowego, tj. w art. 567 § 2, 618 § 1 i 685 k.p.c. Ta grupa postanowień wstępnych może być wydawana wprost na podstawie ww. przepisów, ma ona charakter deklaracyjny i przesądza w całości wskazane tam problemy, a uzasadnieniem dla tych postanowień mają być względy ekonomii procesowej. K. Korzan zauważa, że wszystkie te sprawy byłyby przedmiotem rozstrzygnięć sądu – w razie niewydania postanowienia działowego, a nie w jego sentencji³. Najczęściej występuje faktycznie taka właśnie sytuacja, ale np. rozpoznanie sporu co do istnienia w majątku wspólnym określonego przedmiotu musiałoby zostać przez sąd rozstrzygnięte zawsze w sentencji postanowienia działowego, a nie w jego uzasadnieniu.

Druga grupa postanowień wstępnych wydawanych w trybie nieprocesowym to postanowienie oparte na art. 318 k.p.c. stosowanym tu odpowiednio. Brak, jak już wyżej wspomniano, konkretnych przykładów tych postanowień w odniesieniu do trybu nieprocesowego, ale przyjąć trzeba, że chodzi dokładnie o takie same orzeczenia wstępne, jakimi są wyroki wstępne w procesie, tj. o postanowienia wydawane w sprawach, w których występuje problem zasądzenia świadczenia, przy czym sporna jest zarówno zasadność tego żądania, jak i jego wysokość. Należałoby się tu zastanowić, w jakich sprawach ten problem może w ogóle powstać w trybie nieprocesowym, by dojść do wniosku, że wystąpi on właśnie w sprawach działowych. Okazuje się zatem, że w sprawach działowych mogą ze sobą współistnieć obie ww. grupy postanowień wstępnych, przy czym w praktyce bardzo rzadko wydawane są w tych sprawach postanowienia wstępne oparte o art. 318 k.p.c.

Z powyższego zestawienia wynika wyraźnie, że postanowieniami wstępnymi w tradycyjnym rozumieniu tego terminu są wyłącznie – w postępowaniu nieprocesowym – te postanowienia dotyczące żądania spełnienia świadczenia, które w pełni odpowiadają warunkom z art. 318 k.p.c., tj. występowanie sporu (ew. wątpliwości) zarówno co do zasadności, jak i co do wysokości żądanego świadczenia. Brak sporu (wątpliwości) co do wysokości świadczenia przy zastrzeżeniach co do jego zasadności nie stwarza podstawy do wydania postanowienia wstępnego i w takiej sytuacji należy wydać postanowienie zwykłe, orzekające co do istoty sprawy i kończące tę sprawę. Postanowienia natomiast określone w art. 567 § 2, 618 § 1 i 685 k.p.c. możemy nazywać również postanowieniami wstępnymi, gdyż tak nazwał je ustawodawca, ale w istocie pełnią one zupełnie inną funkcję, gdyż przesądzają wymienione tam kwestie w całości i zupełności, a do tych kwestii sąd nie wraca

później w orzeczeniu końcowym. Posługując się zatem pojęciem postanowienia wstępnego wydanego przez sąd w postępowaniu działowym należy sobie każdorazowo zdać sprawę, o jakie postanowienie wstępne chodzi.

Warto też zauważyć, że postanowienia wstępne statuowane w przepisach k.p.c. o postępowaniu nieprocesowym działowym mają w jakimś stopniu charakter postanowień częściowych, skoro do końca rozstrzygają kwestie wymienione w art. 567 § 2, 618 § 1 i 685 k.p.c. Przeważa jednakże w nich cecha „wstępności”, ponieważ sąd rozstrzyga nimi kwestie prejudycjalne, niezbędne do dalszego orzekania w tych sprawach. Jest to jednak zupełnie inne zagadnienie wstępne niż zasadność roszczenia powoda przy istnieniu jednocześnie sporu co do jego wysokości, a to właśnie jest przesłanką wyroku wstępnego w oparciu o art. 318 § 1 k.p.c.

Argumentację powołaną w glosowanym postanowieniu SN należałoby uzupełnić o jeszcze jedną okoliczność prawną. Otóż w sprawie o zniesienie współwłasności dlatego nie jest dopuszczalne wydanie postanowienia wstępnego określającego sposób zniesienia współwłasności, że przepisy o postępowaniu o zniesienie współwłasności nie przewidują w tej kwestii żadnego postanowienia wstępnego, a zarazem kwestia sposobu zniesienia współwłasności nie jest tożsama z problemem zasadności żądania przez współwłaściciela zniesienia współwłasności. Brak byłoby też drugiego warunku *sine qua non* wydania postanowienia wstępnego w myśl art. 318 k.p.c., tj. sporności wysokości żądania osoby wszczynającej postępowanie w tej sprawie.

W związku z powyższym warto przytoczyć akcentowany od paru lat przez Sąd Najwyższy odmienny niż w poprzednim okresie ustrojowym sposób prowadzenia wykładni przepisów postępowania cywilnego. Przykładowo, w uzasadnieniu postanowienia z dnia 12 grudnia 2000 r. Sąd Najwyższy wyraźnie zauważył, że poprzednia wykładnia przepisów postępowania – zarówno w doktrynie jak i w orzecznictwie SN – uzasadniana była niekiedy potrzebą odformalizowania postępowania i była to wykładnia właściwa dla „prawa socjalistycznego”. Po zmianach systemowych jednak wykładnia taka utraciła rację bytu⁴. Obecnie należy zatem przepisy postępowania cywilnego interpretować w sposób ścisły, bezwyjątkowy, z unikaniem wykładni rozszerzającej. Owo postępujące sformalizowanie postępowania cywilnego przesądził przede wszystkim sam ustawodawca m.in. poprzez wprowadzenie formularzy przy rejestrowaniu zastawów rejestrowych, w postępowaniu uproszczonym oraz w Krajowym Rejestrze Sądowym.

Należy również poprzeć argument Sądu Najwyższego użyty w glosowanym orzeczeniu, że postanowienie wstępne wydane w tej sprawie przez sąd I instancji i zaakceptowane przez sąd II instancji jest niedopuszczalne również dlatego, że prowadziłoby ono do zniesienia współwłasności tylko pomiędzy dwoma spośród trzech uczestników postępowania. W istocie prowadziłoby więc do częściowego zniesienia współwłasności. Należy w tym momencie zauważyć, że częściowy dział majątku wspólnego dopuszczalny jest tylko przy dziale spadku – art. 1038 k.c. i

odpowiednio do tego przy podziale majątku wspólnego po ustaniu małżeńskiej wspólności majątkowej – art. 46 k.r.o. Brak jest natomiast podstawy prawnej do prowadzenia postępowania o częściowe zniesienie współwłasności.

Abstrahując od dotychczasowych rozważań należy podkreślić, że dopuszczalność wydania postanowienia wstępnego w sprawie o zniesienie współwłasności może też wynikać z przepisów pozakodeksowych. Ta kwestia została pominięta w uzasadnieniu głosowanego postanowienia. Oto bowiem z przepisu art. 11 ust. 2 ustawy o własności lokali wynika możliwość wydania postanowienia wstępnego uznającego żądanie ustanowienia odrębnej własności lokali w zasadzie za usprawiedliwione przy jednoczesnym upoważnieniu zainteresowanego uczestnika postępowania do wykonania robót adaptacyjnych tymczasowo na jego koszt oraz przy jednoczesnym wydaniu odpowiednich nakazów i zakazów w stosunku do innych uczestników postępowania⁵. Przepis ten znajduje zastosowanie także w sprawach o dział spadku oraz o podział majątku wspólnego po ustaniu małżeńskiej wspólności majątkowej. *Ratio legis* tego przepisu należy tłumaczyć specyfiką ustanawiania odrębnej własności lokali w postępowaniu działowym. Niewątpliwie omawiane tu postanowienie wstępne obejmuje właśnie sposób zniesienia współwłasności, a zatem zaprzecza ono tezie głosowanego postanowienia SN. Należy jednak podkreślić, że Sąd Najwyższy wydając głosowane postanowienie ograniczył swoje rozważania tylko do postanowień wstępnych statuowanych przepisami kodeksu postępowania cywilnego i w świetle przepisów tego kodeksu głosowana teza jest prawidłowa. Dla wyczerpania problemu poruszanego w głosowanym postanowieniu należało jednak uczynić powyższe uzupełnienie.

Krzysztof Knoppek, Tomasz Grzybkowski

Przypisy

¹ Orzeczenia te wymienia m.in. J. Gudowski (w:) T. Erciński, J. Gudowski, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, Część pierwsza, t. 2, Warszawa 2001, s. 41, pkt 6. Niektóre z tych orzeczeń zresztą wzajemnie się wykluczają, przykładowo w uchwale SN z dnia 8 maja 1967 r. III CZP 37/97, OSPiKA 1968 nr 2 poz. 30 (z glosą B. Dobrzańskiego) Sąd Najwyższy orzekł, że w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku sąd rozstrzygając spór o ustalenie ważności lub nieważności testamentu może wydać w tym przedmiocie postanowienie wstępne. Natomiast w uchwale składu 7 sędziów SN z dnia 26 lutego 1968 r. III CZP 101/67, OSNCP 1968 nr 12, poz. 203 (wpisanej do księgi zasad prawnych) Sąd Najwyższy stwierdził, że w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku wydanie postanowienia wstępnego jest niedopuszczalne.

² Por. np. – M. Sychowicz, *Postępowanie o zniesienie współwłasności*, Warszawa 1967 s. 143; T. Misiuk, *Problemy integracyjne postępowania działowego*, „Palestra” 1973, nr 9, s. 6–7; J. Policzkiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1980, s. 75–76; W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2001, s. 79; K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1997, s. 156–157; S. Madaj, *Postępowanie nieprocesowe w sprawach małżeńskich*,

Warszawa 1978, s. 60–63; A. Marcinkowski, Głosa do postanowienia SN z dnia 25 maja 1994 r. I CRN, PS 1995, nr 1, s. 93.

³ K. Korzan: *op. cit.*, s. 157.

⁴ Por. – uzasadnienie postanowienia SN z 12 grudnia 2000 r. V CZ 110/00, OSNC 2001, z. 7–8, poz. 105.

⁵ Ustawa z 24 czerwca 1994 r. o własności lokali, Dz.U. Nr 85 poz. 388 z późn. zm. Problem tego postanowienia omówili dość wyczerpująco: E. Drozd, *Lokal jako przedmiot regulacji ustawy o własności lokali*, Rejent 1994, nr 11, s. 51–52; M. Nazar, *Obrót nieruchomościami w praktyce notarialnej*, Kraków 1997 s. 137; J. Ignatowicz, *Podstawowe założenia ustawy o własności lokali*, PS 1993, nr 11–12, s. 9–10; M. Nazar, *Własność lokali. Podstawowe zagadnienia cywilnoprawne*, Lublin 1995, s. 53.